*Ψυχολογικά Θέματα, Τόμος 8, Τεύχη 1-3,* © 1997, Σύλλογος Ελλήνων Ψυχολόγων

# Παρουσίαση του Colwyn Trevarthen κατά την αναγόρευσή του σε επίτιμο διδάκτορα του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης

**Γιάννης Κουγιουμουτζάκης**
*Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχολογίας*

Κυρίες και Κύριοι

Ο άνθρωπος που τιμάται απόψε από το Πανεπιστήμιο Κρήτης, μετά από ομόφωνες αποφάσεις των μελών της Γ.Σ. του Τμήματος Ψυχολογίας και της Συγκλήτου, εργάστηκε και εργάζεται συνεχώς επί 40 περίπου χρόνια πάνω σε πανάρχαια, αλλά και σε σύγχρονα, θεμελιώδη ερωτήματα της εξέλιξης της ζωής και της ανάπτυξης του ανθρώπου. Ο Καθηγητής Τρεβάρθεν έχει δημοσιευμένο έργο πάνω στους τομείς της θαλάσσιας οικολογίας, της πειραματικής ψυχολογίας των πιθήκων με διαχωρισμένα ή μη διαχωρισμένα ημισφαίρια, της νευροψυχολογίας ασθενών με διαχωρισμένα ημισφαίρια, της γενικής νευροβιολογίας, της ανθρώπινης εμβρυολογίας, της αναπτυξιακής ψυχοπαθολογίας, της φιλοσοφίας του νου, των τεχνικών και μεθόδων έρευνας στη νευροψυχολογία και την αναπτυξιακή ψυχολογία, των ανασκοπήσεων και αναφορών σε έργα ψυχολόγων, βιολόγων, ηθολόγων, φιλοσόφων, παιδαγωγών, οικονομολόγων και επιστημόνων της τέχνης, το δε μεγαλύτερο μέρος του δημοσιευμένου έργου του είναι στους τομείς της ανθρώπινης ψυχολογικής ανάπτυξης των πρώτων χρόνων και της ανατομίας, λειτουργίας και ανάπτυξης του ανθρώπινου εγκεφάλου.

Ο Καθηγητής Τρεβάρθεν έχει συνεισφέρει με δικές του πειραματικές έρευνες στην πρωτοποριακή ερευνητική προσπάθεια του Roger Sperry που ως γνωστόν οδήγησε το 1981 στο βραβείο Νόμπελ. Ο ίδιος ο Sperry, πριν του απονεμηθεί το βραβείο Νόμπελ, έγραψε, ότι η εργασία του Τρεβάρθεν πάνω στα διαχωρισμένα ημισφαίρια του πιθήκου, ήταν η κρίσιμη απόδειξη για τη διαιρεμένη αντίληψη και διατήρηση των εμπειριών στον εγκεφαλικό φλοιό, απόδειξη που εγκαινίασε την προβληματική για το πώς η συνείδηση και η μάθηση είναι «κατανεμημένες»στα διάφορα μέρη του διαχωρισμένου εγκεφάλου. Λίγο πριν το θάνατό του ο Sperry εμπιστεύτηκε στον Τρεβάρθεν την έκδοση του έργου «Brain Circuits and Functions of the Mind» (1990), έργο στο οποίο ο Sperry και οι μαθητές του αναλύουν την επίπονη προσπάθεια που οδήγησε στο Νόμπελ.

Παράλληλα με τη θεωρητική και ερευνητική εργασία του πάνω στις εγκεφαλικές λειτουργίες, ο Τρεβάρθεν ασχολείται 30 χρόνια ακριβώς με την ανθρώπινη ανάπτυξη κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής και πιο ειδικά με την ανάπτυξη κατά την περίοδο του εμβρύου, του νεογέννητου, του βρέφους και του νηπίου. Είναι μέλος πολλών γνωστών επιστημονικών ενώσεων, έχει δεχτεί και δέχεται συνεχώς προσκλήσεις να διδάξει - και στο βαθμό που γνωρίζω το έχει πράξει 12 τουλάχιστον φορές- σε ξένα Πα-

νεπιστήμια της Ευρώπης, των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Έχει επίσης δώσει ομιλίες σε επιστημονικές συναντήσεις ή ειδικούς κρατικούς ή διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, κ.ά. Έχει εποπτεύσει και εποπτεύει πολλές και με προκλητικά θέματα Διδακτορικές Διατριβές, τέσσερις από τις οποίες πρώην φοιτητών του Πανεπιστημίου Κρήτης, οι δε έρευνές του έχουν χρηματοδοτηθεί και χρηματοδοτούνται από Σκωτσέζικους αλλά και διεθνείς οργανισμούς.

Η πιο πρόσφατη διάκριση που τού έγινε ήταν η πρόσκληση το 1994 στο Όσλο από την Νορβηγική Ακαδημία Επιστημών, όπου σε μια κλειστή, διεπιστημονικής σύνθεσης, συνάντηση αυτός και 20 άλλοι ειδικοί από όλο τον κόσμο ασχολήθηκαν αποκλειστικά με τη θεωρία και τα ερευνητικά ευρήματα του Τρεβάρθεν. Το 1998 η διεπιστημονική αυτή ομάδα θα «βγεί» προς το διεθνές επιστημονικό κοινό (αρχής γενομένης από το Όσλο) παρουσιάζοντας κυρίως τις πρακτικές συνέπειες της εφαρμογής της θεωρίας του σε κρίσιμα κοινωνικά, εκπαιδευτικά και κλινικά θέματα. Πριν από δύο ημέρες (6/3/1996) η Νορβηγική Ακαδημία Επιστημών εξέλεξε τον Καθηγητή Τρεβάρθεν ισότιμο μέλος της, και μόλις χθες (7/3/1996) το ίδιο έπραξε το Royal Society of Edinburgh.

Ποιος όμως είναι ο Κόλγουϊν Τρεβάρθεν; Γεννήθηκε στις 2 Μαρτίου 1931 στην παραθαλάσσια πόλη Όκλαντ της Νέας Ζηλανδίας, μια όμορφη, μικρή, δημοκρατική αλλά όχι πολύ ισχυρή χώρα, όπως ο ίδιος σημειώνει. Θεωρεί τον εαυτό του Νατουραλιστή και εν μέρει το συνδέει με την πλούσια σε φύση χώρα που γεννήθηκε και που επισκέφτηκε ο Δαρβίνος, τόπο που οι Ευρωπαίοι ονόμασαν φυσικό «εργαστήριο της εξέλιξης των ειδών». Από μικρός αγαπούσε να παρατηρεί κι όπως ο ίδιος γράφει να ακούει τον κόσμο, ειδικά τα ζωντανά πλάσματα και τη μεγάλη καινοτομία που χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά τους. Ανατράφηκε από στοργικούς γονείς που –όπως ο ίδιος γράφει– «με βοήθησαν να πιστεύω στους άλλους αλλά και στα δικά μου μάτια και στα δικά μου αυτιά κι σε ό, τι τα δυό μου χέρια μπορούσαν να κάνουν, να στέκομαι κριτικά στις ερμηνείες που μου παρέχονται από δεύτερο ή τρίτο χέρι, να μην αποδέχομαι την αποπλαισιωμένη λογική, τις πραξικοπηματικές διακηρύξεις και να μην εμπιστεύομαι τους φορμαλισμούς». Τα χρόνια του δημοτικού και κυρίως τα γυμνασικά του χρόνια οι δάσκαλοί του υποστήριξαν το ενδιαφέρον του για τη Βιολογία και τη Δαρβινική Θεωρία της Εξέλιξης, που εξηγούσε γιατί ένα απομονωμένο νησί, όπως η πατρίδα του, έχει τόσα πολλά και παράξενα φυτά και ζώα.

Στο Πανεπιστήμιο του Όκλαντ (1949-1954) επέλεξε να σπουδάσει βιολογία, έκανε στη συνέχεια ένα Μάστερ στη Βοτανική και μετά πήγε για δύο χρόνια στο Πανεπιστήμιο του Οτάγκο (1955-1956) όπου έκανε ένα άλλο Μάστερ στη Ζωολογία, με ειδίκευση στην ηθολογία και τη φυσιολογία. Για την εμπειρία των φοιτητικών του χρόνων σημειώνει ότι, τον ενδιέφερε η μορφή και η λειτουργία των πολλών, παράξενων, άγριων φυτών και οι εκπληκτικές προσαρμογές τους στο φυσικό περιβάλλον τους. Μετά το πρώτο Μάστερ, σε μια κρίση, όπως την αποκαλεί, άρχισε να εστιάζεται το ενδιαφέρον του στα ζώα, στην ιδιαίτερη και πολύ διακριτή από τα φυτά συμπεριφορά τους και πιο ειδικά στο πώς κινούνται έχοντας σκοπούς και πώς επιλέγουν ένα στόχο. Έτσι άρχισε να μελετά τα ζώα, κοντά σε ένα πολύ γνωστό νευροφυσιολόγο, τον Καθηγητή Archie MacIntyre που με υπομονή

τον οδήγησε να καταλάβει ότι ο εγκέφαλος κρατεί το μυστικό της ερμηνείας τού γιατί τα ζώα δεν είναι φυτά, πώς τα ζώα παράγουν και έχουν μια ζωή διερευνητική και πώς μέσω των αισθήσεων και της κίνησης επιβιώνουν και διαλέγονται με το γύρω φυσικό τους περιβάλλον. Εκείνη την κρίσιμη στιγμή ο Καθηγητής του τού προτείνει να κάνει αίτηση σε ένα Πανεπιστήμιο των ΗΠΑ και να σπουδάσει τον εγκέφαλο δίπλα στον Roger Sperry. Θεωρεί τυχερό τον εαυτό του που ο « δύσκολος» Sperry τον δέχτηκε ως υποψήφιο διδάκτορα στον Τομέα Ψυχοβιολογίας του Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Καλιφόρνιας, στην Πασαντένα, σ' αυτό το «μοναστήρι της επιστήμης», όπως ο Τρεβάρθεν το αποκαλεί, και στο οποίο έμεινε για έξι χρόνια (1957-1962 ). Για την παραγωγική περίοδο κοντά στον Sperry, όπως και την επόμενη, που διήρκησε τρία χρόνια (1963-1966) κοντά στον γνωστό νευροφυσιολόγο Καθηγητή Jacques Paillard, στη Μασσαλία, θα αναφερθεί αμέσως μετά ο Καθηγητής κ. Τζαβάρας Αθανάσιος. Το μόνο που θα πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό, κρίσιμο για τη ζωή και το ψυχολογικό του έργο, είναι ο γάμος του το 1962 με την E. Lee Simmons, μια δραστήρια και κοινωνικά ευαίσθητη γυναίκα με την οποία μοιράζεται πόνους και χαρές τώρα και 34 χρόνια στην Αφρική, στη Γαλλία, στις ΗΠΑ και κυρίως στο Εδιμβούργο, που είναι η μόνιμη κατοικία τους. Έχουν τρία παιδιά και δύο εγγόνια. Το 1963 γεννήθηκε το πρώτο παιδί του ζεύγους Τρεβάρθεν κι όπως ο ίδιος αναφέρει σε κείμενό του, αυτό το βρέφος έκανε την έρευνα με τους πιθήκους λιγότερο θελκτική.

Το 1965 ο γνωστός Καθηγητής της Ψυχολογίας Jerome Bruner επισκέφτηκε το εργαστήριο στη Μασσαλία κι έπεισε τον Τρεβάρθεν να εφαρμόσει τη νέα οπτικο - ακουστική τεχνική του στις κινήσεις σύλληψης των βρεφών του ανθρώπου. Το 1966 η οικογένεια ξαναγυρίζει στις ΗΠΑ, όπου ο Τρεβάρθεν εργάζεται στο Κέντρο Γνωστικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Harvard μέχρι το 1970 κοντά στον Bruner, τον Brazelton και τον Richards. Χρησιμοποιούν την τεχνική του Τρεβάρθεν προκειμένου να ιχνηλατήσουν πώς τα νεογνά και τα νεαρά βρέφη προσπαθούν να πιάσουν και να χειριστούν αντικείμενα και πώς επικοινωνούν με τη μητέρα. Γρήγορα διαπιστώνεται ότι στους δύο μήνες τα βρέφη ήταν πολύ πιο επιδέξια στη σύλληψη αντικειμένων και πολύ πιο εκφραστικά προς τη μητέρα από ό,τι οι επικρατούσες ψυχολογικές, αναπτυξιακές θεωρίες των Piaget, Freud, Vygotsky, Chomsky και των Συμπεριφοριστών υπέθεταν. Εκεί ο Τρεβάρθεν αποφάσισε να μελετήσει συστηματικά τη συμπεριφορά κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής. Ενώ εργάζεται ως Λέκτορας στο Harvard αποφασίζει να μετακινηθεί στην ίδια βαθμίδα στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου, όπου το 1973 γίνεται Αναπληρωτής Καθηγητής και το 1984 Τακτικός Καθηγητής της Ψυχολογίας του Παιδιού και της Ψυχοβιολογίας.

Ποια είναι η προσφορά του Τρεβάρθεν στην προαγωγή της ψυχολογικής, αναπτυξιακής γνώσης ; Δεδομένου ότι στην ομιλία του με τρόπο κατανοητό προσφέρει το σύνολο των κρίσιμων ερευνητικών ευρημάτων πάνω στα οποία βασίζει τον πυρήνα της θεωρητικής του πρότασης, θα αρκεστώ να επισημάνω με λακωνικό τρόπο τα ακόλουθα:

Στις παραδοσιακές ψυχολογικές αναπτυξιακές θεωρίες των Freud, Piaget, Vygotsky, Μπηχεβιοριστών και Ηθολόγων υπο-

στηρίχτηκε ότι η ανθρώπινη ανάπτυξη ξεκινά από το οργανικό και προχωρεί στο ψυχολογικό, ξεκινά από το αντι - ή α-κοινωνικό και φτάνει στο κοινωνικό, ξεκινά από το άλογο και φτάνει στο έλλογο, ξεκινά από το ασυνείδητο και φτάνει στο συνειδητό, αρχίζει με την αυτιστική και εγωκεντρική πράξη, σκέψη και λόγο και φτάνει στην κοινωνικοποιημένη σκέψη, πράξη και λόγο, ξεκινά από τη στερεοτυπική αντανακλαστική πράξη και φτάνει στην εμπρόθετη πράξη και σκέψη, ξεκινά με την χωρίς πρόθεση κίνηση και αίσθηση και φτάνει σταδιακά στη σκέψη και την κοινωνικότητα, ξεκινά με δυο-τρία αρνητικά κυρίως συναισθήματα και σταδιακά φτάνει στην έκφραση πιο λεπτών συναισθημάτων, ξεκινά με την ανικανότητα αντιληπτικής διάκρισης εαυτού - κόσμου και εαυτού - άλλου και σταδιακά φτάνει στη διάκριση εαυτού-άλλου. Αυτές οι επικρατούσες ψυχολογικές αναπτυξιακές θεωρίες επέβαλαν μια περιγραφή ενός νεογνικού και βρεφικού οργανισμού, ο οποίος στην πορεία του χρόνου θα γίνει, μέσω της ωρίμανσης και της εμπειρίας, ένα πρόσωπο με νου, εκλεπτυσμένα συναισθήματα και ικανότητα επικοινωνίας με τους συνανθρώπους. Αυτή σε σύνοψη ήταν η επικρατούσα άποψη για τη βασική πορεία της ανθρώπινης ανάπτυξης στα τέλη της δεκαετίας του 1960, άποψη που τους προδρόμους της μπορούμε να ιχνηλατήσουμε στον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τον Πλούταρχο, τον Λουκρήτιο, τους Βυζαντινούς Πατέρες, τον Αυγουστίνο, τον Locke, τον J.J. Rousseau, τον W. James, τους ακραίους ντετερμινιστές της βιολογίας και τους ακραίους συμπεριφοριστές.

Στην αρχή μαζί τον Bruner, τον Brazelton, τον Fanz, τους Papouseks, τον Bower και ελάχιστους άλλους αλλά και με τη θεωρία του Winnicott, ο Τρεβάρθεν βλέπει ότι οι κλασσικές ψυχολογικές θεωρίες που τόσα μας πρόσφεραν, είναι ανεπαρκείς ως προς την περιγραφή και την ερμηνεία της αρχικής κατάστασης του ανθρώπινου ψυχισμού κατά τη νεογνική και βρεφική περίοδο. Διαφοροποιείται γρήγορα από τους δισταγμούς των υπολοίπων συναδέλφων του και προτείνει τη θεωρία της έμφυτης διυποκειμενικότητας των ανθρώπων, η οποία σε μια πολύ σύντομη περίληψη αρθρώνεται ως εξής.

Απέναντι στον σχεδόν αυτιστικό νεογνικό οργανισμό της Φροϋδικής θεωρίας, στον νεογνικό αντανακλαστικό οργανισμό της Πιαζεϊκής θεωρίας, στον κενό σαν άγραφη πλάκα νεογνικό νου της Συμπεριφορικής θεωρίας, στον «ερημήτη» ακοινωνικό νεογνικό νου της θεωρίας του Vygotsky και στον αυτοματικό νεογνικό νου που υποστήριζε η Ηθολογική θεωρία, ο Τρεβάρθεν, μέσω των ερευνητικών του εργασιών και των εργασιών πολλών άλλων συναδέλφων, πρόταξε τη θεωρία του εγγενώς διαλογικού νεογνικού και βρεφικού νου, που δεν εμφωλεύει απλώς σε ένα οργανισμό αλλά σε ένα εξαρχής πρόσωπο, αλλοκεντρικά προσανατολισμένο πρόσωπο, σε ένα εξαρχής κοινωνικό πρόσωπο. Σε αντίθεση με τους περισσότερους κλασσικούς της Αναπτυξιακής Ψυχολογίας υποστηρίζει ότι υπάρχουν έμφυτα κίνητρα συνεργασίας και αλληλοκατανόησης στο είδος μας, φανερά από τους πρώτους μήνες κι ότι τα συναισθήματα αποτελούν την πρώτη οικουμενική γλώσσα μεταφοράς νοήματος και τη βάση της εξέλιξης του νοητικού συστήματος του ανθρώπου. Υποστηρίζει τη θεωρία της διαλογικής δομής του ανθρώπινου νου - ακόμη κι οι μονόλογοι (υγιείς ή ψυχωσικοί) έχουν πολύ συχνά διαλογική μορφή. Ο εξαρχής διαλογικός, αλλοκεντρικά προσανατολισμένος, βρε-

φικός νους φέρει στην ίδια την εγκεφαλική δομή του ένα δυνητικό σύντροφο, που παραχωρεί τη θέση του στον πραγματικό άλλο, ο οποίος καλύπτει το έμφυτο κίνητρο και την αρχέγονη προσδοκία της συνύπαρξης με επικοινωνία και συνεργατική κατανόηση. Ματαίωση της προσδοκίας αυτής σε όλες τις φάσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης οδηγεί στα μονολογικά φαινόμενα της ψυχικής απόσυρσης, απομόνωσης και σε ποικίλες ψυχοπαθολογίες, ορατές ακόμη και κατά τα βρεφικά χρόνια. Τα τελευταία 10 χρόνια ο Τρεβάρθεν επιχειρεί, εξελίσσοντας τη θεωρία του Sperry, να συνδέσει τα ευρήματα των αναπτυξιακών μελετών του με τις εγκεφαλικές λειτουργίες μέσα στο πλαίσιο μιας ψυχολογίας όχι του ενός αλλά των δύο εγκεφάλων, στο πλαίσιο μιας ψυχολογίας που μελετά την αναπτυξιακή αλλαγή μέσα από τη συναλλαγή βρέφους - γονέα μέσα στην αναπτυσσόμενη σχέση τους.

Αν και εμφανώς νατιβιστική, η θεωρία του δεν υποτιμά, αντίθετα τονίζει το ρόλο της εμπειρίας και των πολιτισμικών παραγόντων στην ανάπτυξη του ανθρώπινου προσώπου - εμπειρία, μάθηση και πολιτισμική επίδραση που αρχίζουν, όπως μαρτυρεί η τρέχουσα έρευνα, κατά τους τελευταίους μήνες της εγκυμοσύνης.

Τα τελευταία 12 χρόνια κι ενώ η θεωρητική και ερευνητική προσπάθεια του Τρεβάρθεν και των συνεργατών του συνεχίζεται, άρχισε πολύ προσεκτικά μια προσπάθεια εφαρμογής της στον τομέα της ηθικής ανάπτυξης των παιδιών στη Σκωτία. Σε εξέλιξη βρίσκεται μια άλλη ειδική και πολύ σύγχρονη προσπάθεια ευαισθητοποίησης των γονέων στη Σκωτία και την Ολλανδία που έχουν παιδιά με σοβαρά σωματικά και ψυχικά προβλήματα για να δράσουν οι ίδιοι θεραπευτικά. Μια τρίτη προσπάθεια εφαρμογής της θεωρίας του γίνεται σήμερα στην Κυβερνητική και τη Συγκριτική Ψυχολογία στις ΗΠΑ και τη Νορβηγία και μια τέταρτη προσπάθεια εφαρμογής της θεωρίας του έχει αρχίσει με συστηματικό τρόπο από τον Νορβηγό συνάδελφο Karsten Hundeide, σε πολύ φτωχά βρέφη, νήπια και παιδιά που ζουν σε συνθήκες εξαθλίωσης, πολέμου, πείνας, ορφάνιας και απουσίας επικοινωνίας στην Αγκόλα. Ο αλτρουϊστής αυτός συνάδελφος, ο Karsten Hundeide, που τελικά αρρώστησε από μια τροπική νόσο του ήπατος φαίνεται πώς εφαρμόζει αποτελεσματικά τη θεωρία του Τρεβάρθεν, σεβόμενος από τη μια την τοπική κουλτούρα κι από την άλλη έχει αναπτύξει μια παραγωγική στρατηγική ενεργοποίησης των έμφυτων κινήτρων συνεργασίας, στοργής και αλληλοκατανόησης των ορφανών μεγαλύτερων παιδιών και εφήβων προς τα μικρότερα ορφανά βρέφη και νήπια. Μια πέμπτη περιοχή εφαρμογής είναι το σύνδρομο του αυτισμού σε ψυχοθεραπευτικό επίπεδο στην κλινική Tavistock του Λονδίνου και πρόσφατα στην Ελλάδα από τη συνάδελφο Παπούδη αλλά και η ερευνητική διερεύνηση του συνδρόμου από τη συνάδελφο Jacqueline Nadel από τη Γαλλία. Η τελευταία, για να χαιρετήσει την αποψινή αναγόρευση του Κόλγουιν Τρεβάρθεν μας έστειλε μια βιντεοταινία με ερευνητικό υλικό που δεν την δείχνουμε σεβόμενοι το τυπικό της τελετής. Οι φοιτητές μπορούν να τη δουν τις επόμενες μέρες. Η κασέτα αυτή δείχνει τη στιγμή ανίχνευσης μιας κρυμένης όψης των παιδιών που ονομάζονται αυτιστικά. Κάποια από τα χαρακτηριστικά αυτού του προκλητικού για την επιστήμη συνδρόμου είναι η μειωμένη επικοινωνιακή τάση, οι ιδιόρρυθμες στάσεις του σώματος και των χεριών, το απρόσφορο συναίσθημα, κλπ. Η Nadel, μιμούμε-

νη τη μάνα του βρέφους στη μελέτη των Τρεβάρθεν και Murray, έπαιξε λίγο με ένα οκτάχρονο παιδί με αυτισμό και ξαφνικά έκατσε σε μια καρέκλα, κράτησε το πρόσωπό της ακίνητο, το βλέμμα της παγωμένο και στραμμένο όχι στο παιδί αλλά στον απέναντι τοίχο. Το παιδί με το αυτιστικό σύνδρομο μπροστά σ' αυτή την ασυνήθιστη συμπεριφορά του συνανθρώπου ήρθε αμέσως κοντά της, την παρατήρησε, της φώναξε, κι ενώ αυτή συνέχιζε να κοιτάζει τον τοίχο, αυτό έσκυψε πολύ προβληματισμένο και μετά την άγγιξε στο χέρι, αυτή δεν αντέδρασε και το παιδί προχώρησε σε κάτι πιο επικοινωνιακό: έφερε τα μάτια του στο ύψος των παγωμένων ματιών της ερευνήτριας, κι όταν κι αυτό απέτυχε, τότε το παιδί που το λένε αυτιστικό (γιατί σύμφωνα με τα «επίσημα» κριτήρια χαρακτηρίζεται από βαρειά, εκτεταμένη έλλειψη απαντητικότητας *προς τα άλλα άτομα*) *έπεσε στην αγκαλιά* της ερευνήτριας η οποία δεν άντεξε κι έβαλε τα κλάματα αγκαλιάζοντάς το. Μπορούμε να πούμε ότι τα διυποκειμενικά κίνητρα του παιδιού αυτού είναι άρρωστα; Η απάντηση θα δοθεί από την έρευνα. Πιθανόν τα αλλοκεντρικά κίνητρα των παιδιών αυτών να είναι διαφορετικά από των μη αυτιστικών αλλά **όχι ανύπαρκτα.** Στη δεύτερη έρευνά της η Nadel έβαλε δυο συνομήλικα παιδιά ηλικίας εννιά χρονών το ένα με αυτισμό και το άλλο χωρίς αυτισμό να παίξουν παιχνίδια μίμησης. Γρήγορα το υγιές παιδί παρέσυρε το παιδί με αυτισμό σε μιμητικά παιχνίδια όπου οι ρόλοι μοντέλου - μιμητή εναλλάσσονταν μεταξύ τους. Η ερευνήτρια κατέγραψε με την κάμερα το εξής γεγονός. Όση ώρα τα δυο παιδιά έπαιζαν, τα σωματικά συμπτώματα του αυτισμού είχαν σταδιακά υποχωρήσει ενώ μόλις το υγιές παιδί έφυγε από το δωμάτιο τα συμπτώματα αμέσως επανήλθαν και μόλις το άλλο παιδί ξαναμπήκε στο δωμάτιο κι άρχισε το παιχνίδι τα συμπτώματα του αυτισμού πάλι υποχώρησαν. Δρα άραγε ψυχοθεραπευτικά και με ποιο τρόπο το διυποκειμενικό παιχνίδι της μίμησης με συνομήλικους στην περίπτωση του αυτισμού; Αυτό θα απαντηθεί από την έρευνα που συνεχίζεται πολύ εντατικά στο θέμα αυτό. Η ερμηνεία της Nadel ενισχύει την άποψη του Τρεβάρθεν για τα έμφυτα κίνητρα συνεργασίας των ανθρώπων, εικόνα πολύ πιο σύνθετη από την ατομικιστικά προσανατολισμένη έρευνα και θεωρία της παραδοσιακής αναπτυξιακής ψυχολογίας.

Όταν κάποιος γνωρίσει τον Τρεβάρθεν από πιο κοντά βλέπει αμέσως ότι είναι υποστηρικτής της λιτής ζωής, αγαπά το διάλογο, τη φύση (που του αρέσει να τη ζωγραφίζει), τη μουσική, ιδιαίτερα την ελληνική και *την αφρικάνικη. Είναι εξαιρετικά και συ*χνά εξαντλητικά για τους συνεργάτες του εργατικός. Είναι απλός, αυθόρμητος, έχει έντονη την αίσθηση της ευθύνης ως πολίτης και επιστήμονας, είναι υποστηρικτής των δικαιωμάτων των βρεφών ως προσώπων, έχει φρέσκιες επιστημονικές ιδέες, είναι πολύ παρατηρητικός και οξυδερκής στην περιγραφή των λεπτομερειών των εκφράσεων του προσώπου και του σώματος, είναι αυτο-σαρκαστικός, με μια πηγαία αίσθηση χιούμορ, και βέβαια δεν είναι τέλειος, γιατί τέλειοι είναι όσοι δεν αναπτύσσονται - θεοί ή αντικείμενα. Είναι σεμνός, μια σεμνότητα που είναι διάχυτη στο έργο του, διάχυτη και στην αποψινή ομιλία του αλλά και στη θέση που πρόσφατα μας εκμυστηρεύτηκε: «Ξέρεις, μπορεί μετά από τόσα χρόνια, να τολμήσω να γράψω ένα μικρό βιβλίο με τις δικές μου απόψεις». Έχει βέβαια δημοσιευμένα 150 άρθρα, έχει επιμεληθεί μερικούς

τόμους, ενώ στο μνημειώδες του έργο «The Oxford Companion to the Mind» (1987) ο Richard Gregory του ζήτησε κι έγραψε για την ανάπτυξη του εγκεφάλου, για τις νευροεπιστήμες, για τη συνείδηση, για τον διαχωρισμένο εγκέφαλο και το νου και για τη βρεφική ανάπτυξη.

Επειδή στη ζωή και στην επιστήμη όλοι κάπου ακουμπήσαμε, εκτός από τους γονείς, τους δικούς του, τους δασκάλους του MacIntyre, Sperry, Paillard και Bruner, ο Τρεβάρθεν έχει επηρεαστεί στο έργο του από τις εργασίες της Bateson, του Brazelton, του Bower, εν μέρει από τον Vygotsky και την Αγγλική Σχολή της Ψυχανάλυσης, από δε το χώρο της Φιλοσοφίας έχει επηρεαστεί από τα έργα του αγαπημένου του φιλοσόφου John MacMurray αλλά και από τον Adam Smith και πιο ειδικά από το έργο του «The Theory of Moral Sentiments». Τη λέξη διυποκειμενικότητα τη δανείζεται από τη φιλοσοφία της γλώσσας (Grice, Searle, Wittgenstein, Habermas) και από τις θεωρητικές τοποθετήσεις των κοινωνιογλωσσολόγων και των ψυχολόγων (Ryan, Halliday, Bruner). Ο Τρεβάρθεν αναγνωρίζει με σαφήνεια τις επιρροές τους στο έργο του ενώ τα τελευταία χρόνια προχωρεί σε κριτική συγγραφέων το έργο των οποίων θαυμάζει, όπως η κριτική του στον φιλόσοφο John MacMurray αλλά και στον Freud. Ας τονιστεί επίσης ότι επηρεάζεται από την κριτική των φοιτητών του, στην οποία είναι ανοιχτός και την οποία ενισχύει.

Τέλος, στο μεθοδολογικό επίπεδο εκτός από τις νευροανατομικές και ψυχοφυσιολογικές ερευνητικές στρατηγικές, ο Τρεβάρθεν έχει χρησιμοποιήσει την αυστηρή πειραματική μέθοδο σε εργαστηριακές συνθήκες, έχει κάνει επίσης μελέτες πεδίου, αλλά η μέθοδος που προτιμά για τη μελέτη των βρεφών και των νηπίων είναι η νατουραλιστική παρατήρηση σε συνδυασμό με ευφυείς συνθήκες διερεύνησης, όπως η τεχνική του διπλού video στην έρευνα με την L. Murray για τη διαταραγμένη πρωτοσυνομιλία μητέρων και νεαρών βρεφών. Σε επιστημολογικό επίπεδο υποστηρίζει ότι αντιλαμβάνεται την επιστήμη να συνίσταται από τρεις βασικές δραστηριότητες τις οποίες θεωρεί αναγκαίες για την ιχνηλάτηση της αλήθειας που έχει νόημα και αξία. Οι δραστηριότητες αυτές είναι η περιγραφή, δηλαδή η εξερεύνηση του καινούργιου, η θεωρία, δηλαδή η οικοδόμηση μιας καλής ιστορίας και το πείραμα, δηλαδή ο έλεγχος πάνω στις λεπτομέρειες. Κάποιος μπορεί να συμφωνεί ή να διαφωνεί με τον Τρεβάρθεν, δύσκολα όμως μπορεί να του αρνηθεί την καινοτομία που χαρακτηρίζει μια σεμνή προσπάθεια 40 χρόνων εντατικής επιστημονικής εργασίας. Επιτρέψτε μου να τελειώσω με τα δικά του λόγια:

*«Αντιλαμβάνομαι τη Φυσική Ιστορία ως το συνδυασμό περιγραφής και θεωρίας που βασίζονται κυρίως σε πειράματα που εκτελούνται από τη φύση. Η πειραματική επιστήμη δίκαια εκτιμάται ως σπουδαία στο να διορθώνει τις παρανοήσεις και να προκαλεί τις σαγηνευτικές αφηγήσεις της θεωρίας, αλλά παράλληλα ενέχει το μεγάλο κίνδυνο της κοντόφθαλμης θεώρησης. Ο πειραματισμός σπρώχνει τους επιστήμονες να περιορίσουν την εμπειρία τους και να σκοποθετήσουν απάντηση σε ελάχιστες ερωτήσεις. Σπρώχνει στην ποσοτική μέτρηση και στη μαθηματική ανάλυση, νοητικές διεργασίες που δυστυχώς μπορεί τελικά να γίνουν αφεαυτών σκοποί και να ξεχαστεί το γεγονός ότι είναι μέσα. Να γιατί η διερευνητική περιγραφή είναι αναγκαία και να γιατί η θεωρία πρέπει να φιλοξενείται και στην περιγραφή και στο*

*πείραμα. Λυπούμαι που η περιγραφική επιστήμη δεν προωθείται από τους εκμεταλευτές της επιστήμης, οι οποίοι πιέζουν για χρησιμοθηρικές, πρακτικές, κυρίως πολύ υλικής φύσεως, εφαρμογές. Ιδιαίτερα η Ψυχολογία έχει αποδυναμωθεί από τον υπερβολικό πειραματισμό, μιμούμενη τις «καθαρές» φυσικές επιστήμες. Αλήθεια από τι έχουν αποκαθαρθεί οι φυσικές επιστήμες ; Από τις υποκειμενικές ερμηνείες, από τις διαισθήσεις, από την ίδια την ουσία της Ψυχολογίας; Πιστεύω ότι ο William James είχε δίκιο όταν υποστήριξε ότι η Ψυχολογία έχασε όταν στην προσπάθεια ανεξαρτητοποίησής της εγκατέλειψε τη φιλοσοφία, αλλά προσωπικά θα έδιδα περισσότερη σημασία στην ηθική φιλοσοφία. Χρησιμοποιώ την περιγραφή ως όπλο για να ανοίξω πέρασμα μέσα από τη συστάδα των επί μέρους γεγονότων και των περιορισμένων υποθέσεων που δημιουργούνται από τα πειράματα, τα περισσότερα των οποίων έχουν γίνει κάτω από τις οδηγίες και τις προκαταλήψεις εκείνων που χειρίζονται την κοινωνία, χειριστές που αγνοούν τι πράγματι χρειάζεται ο αναπτυσσόμενος ψυχισμός των ανθρώπων ως προσώπων. Μιλώ με συναίσθημα επειδή πιστεύω ότι οι κοινωνικές επιστήμες έχουν συστηματικά υποτιμηθεί από τις κυβερνήσεις και τους καπετάνιους της βιομηχανίας, οι οποίοι φοβούνται τη φυσική περιέργεια των ερευνητών, των φοιτητών, ειδικά των νεαρών φοιτητών, στις κοινωνικές επιστήμες που μεταξύ των άλλων ερευνούν τις αυθόρμητες παρορμήσεις και τις μη υλικές ανάγκες των ανθρώπων».*